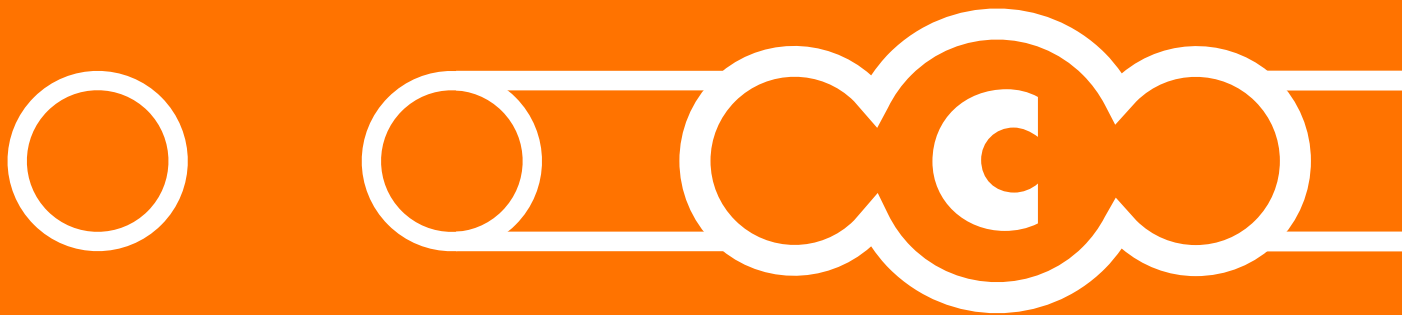

Zicht op... jeugd en cultuur

Literatuur, websites en adressen

INHOUD

JEUGD TUSSEN KUNST EN CULTUUR

5

LITERATUUR: BEREIKEN VAN JONGEREN

BELEID

8

PRAKTIJK

10

THEORIE EN ONDERZOEK

14

LITERATUUR: JONGERENCULTUUR

21

TIJDSCHRIFTEN

23

WEBSITES

24

STUDIECENTRUM

25

VOORAF

Eén van de grootste doelgroepen van kunst- en cultuureducatie is ongetwijfeld de groep 'jongeren'. De oriëntatie van het cultuurbeleid op de jeugd is het laatste decennium sterk toegenomen. Met name in het voortgezet onderwijs is cultuureducatie, mede dankzij stimulering door de overheid, sterk in ontwikkeling. Nieuwe schoolvakken als CKV1 en CKV in het VMBO zijn ingevoerd. Ook in de basisvorming wil de overheid kunst en cultuur breed stimuleren. Muziekscholen en creativiteitscentra richten zich meer en meer op de jeugd. Wat ogenschijnlijk probleemloos bij kinderen wel lukt, wil met jongeren niet in alle gevallen een succes worden. Jongeren worden zelfstandig en maken meer dan kinderen hun keuzes het liefst zelf. Ze ontwikkelen hun eigen normen, waarden en culturele voorkeuren en die zijn niet altijd dezelfde als van volwassenen.

In deze *Zicht op...* gaan wij in op jeugd & cultuureducatie, jeugdcultuur en het beleid ten aanzien van jongeren. Daarnaast bieden wij u een literatuuroverzicht van deze thema's. Nederlandstalige en buitenlandse boeken en tijdschriftartikelen zijn voor u overzichtelijk verzameld rondom thema's.

De genoemde boeken zijn te leen of ter inzage bij Cultuurnetwerk Nederland. Van de tijdschriftartikelen kunt u desgewenst kopieën ontvangen. Daarnaast vindt u in deze *Zicht op...* een overzicht van tijdschriften en websites die betrekking hebben tot jongeren, jeugdcultuur en beleid.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht 2001

JEUGD TUSSEN KUNST EN CULTUUR

Esmée Schilte

'Jong over oud', 'Kloven dichtten', 'Crossing the Line'. Titels¹ van boeken en rapporten die de indruk wekken dat er een gapend gat, een diepe kloof, een wereld van verschil is tussen jonge en oude mensen. Tegelijkertijd suggereren de titels dat het hoogst noodzakelijk is deze afstand te overbruggen. De laatste 10 jaar doen beleidsmakers, culturele instellingen en scholen steeds meer hun best om jongeren te betrekken bij de wereld van de gevestigde cultuur. Zij streven ernaar een 'culturele geleerdheid' bij de jeugd tot stand te brengen om zo een 'culturele competentie' te ontwikkelen en daar wordt steeds vaker 'beleid op gemaakt'. Kennis van de culturele traditie maakt een belangrijk onderdeel uit van de educatie. Jongeren moeten aangezet worden om naar het theater te gaan, naar klassieke muziek te luisteren en musea te bezoeken. Vaak zien we dat de populaire cultuur wordt ingezet om jongeren die niet direct geïnteresseerd zijn over de streep te trekken en zo kennis te laten maken met deze traditie. Een benadering die minder vaak wordt gekozen, is het zoeken naar de eigen waarde van de (sub)cultuur van de jongeren. Zeker in deze tijd waarin we allemaal het liefst eeuwig jong zouden zijn, is het goed om stil te staan bij de vraag wat de gevestigde cultuur wil overbrengen en wat de nieuwe generatie zelf creëert.

participatie

In het beleid is een algemeen streven om jongeren te betrekken in volwassen kunst en cultuur zichtbaar. 'Hoe kunnen de podia, de gezelschappen en de kunsteducatie-instellingen samen jongeren-publiek bereiken?' (*Kloven dichtten*, 1999); 'How can venues, schools and others help young people to consider a wider spectrum of cultural experiences?' (*Crossing the Line*, 1999). Dit zijn slechts enkele citaten uit rapporten over cultuur en jongeren-participatie. Vragen gebaseerd op de veronderstelling dat de jeugd veel meer gebruik zou kunnen en moeten maken van het aanbod op het gebied van kunst en cultuur dan zij nu doet. Staatssecretaris Van der Ploeg schrijft in zijn nota *Cultuur als Confrontatie*: 'Culturele instellingen moeten scholieren en andere jeugdigen opzoeken. Daarom is het belangrijk dat cultuureducatie stevig in het schoolleven is verankerd, zodat scholieren weten wat er te koop is in cultuurland.'

In *De kunstzinnige burger wordt ouder* laten de onderzoekers De Haan en Knulst zien dat jongeren tussen 6 en 15 jaar behoorlijk actief deelnemen aan

kunstactiviteiten. Er is dan ook de laatste jaren veel geld besteed aan het werven van jongeren. Veel musea hebben een educatieve afdeling en ook schouwburgers richten zich steeds meer op het bereiken van de jeugd. Er zijn vele initiatieven, zoals bijvoorbeeld Kunstbende, die specifiek gericht zijn op het trekken van jongeren die normaal gesproken niet met kunst in aanraking komen. Toch maken de onderzoekers zich zorgen over het bereik van jongeren omdat tevens uit hun cijfers blijkt dat 'de kunstzinnige burger ouder wordt'. Ondanks het gestegen opleidingsniveau is er een dalende deelname aan gevestigde cultuur te zien.

jeugdcultuur

Over jongerenbereik door de traditionele podia, musea en kunstinstellingen is verhoudingsgewijs veel meer geschreven dan over de cultuur waarmee jongeren zich uit zichzelf bezighouden. Is het misschien moeilijk voor de 'oudere' onderzoekers om zicht te krijgen op de actuele jeugdcultuur? Of ligt het aan het feit dat de informatie daarover snel veroudert en daarom misschien minder interessant is voor beleidsmakers? Het lijkt wel of jeugdcultuur door hen maar zelden wordt gezien als iets dat vanwege de inhoud interessant kan zijn.

Een voorbeeld van een publicatie die jeugdcultuur wel vanuit dit perspectief benadert, is *'Wilde Jaren, een eeuw jeugdcultuur'* een boek bij de gelijknamige televisieserie van TELEAC/NOT. Het geeft een overzicht van verschillende jeugdculturele stromingen in de 20e eeuw, de theorievorming daarover en diverse hedendaagse culturele stromingen, waaronder Raï, Hiphop, Rap en Hardcore.

Cool Places is een ander voorbeeld. Dit behandelt jeugdcultuur in samenhang met geografie. Jonge mensen hebben de behoefte om zich af te zetten tegen de ouderen en daarvoor hebben ze hun eigen plek nodig; alleen dan kunnen ze hun eigen identiteit ontwikkelen. Volgens de auteurs is het niet alleen muziek, drugs, stappen en reizen wat de leefwereld van jongeren bepaalt, maar ook de alledaagse, op het oog minder opwindende werkelijkheid van school, huis en werk. Zij vinden dat in het verleden het jeugdonderzoek teveel bepaald is geweest door excentrieke groepen in de samenleving; die onderzoeken vertellen daarom meer over de interesses van de onderzoekers, dan over de jeugd zelf. 'The history of youth cultural studies of the last four decades tells us more about the politics of academic research than it does about young people.' De auteurs van *Cool Places* willen het onderzoek

¹ De in dit artikel genoemde publicaties zijn in de literatuurlijst vermeld.

Zicht op... jeugd en cultuur

naar de gewone jeugd, de jeugd waar het goed mee gaat op de kaart zetten.

Het boek *Gothic, Metal, Rap and Rave: Youth Culture and its educational Dimensions*, een themanummer van *The World of Music*, gaat in op jeugdcultuur en de mogelijkheden die het biedt voor het reguliere muziekonderwijs. In dit boek is jeugdcultuur niet 'een lokkertje', een didactische truc als opstap, of 'de aansluiting bij de belevingswereld' maar vormt het onderwerp. De centrale vraag is: wat kunnen opvoeders en onderwijsgeevenden leren van de jeugdcultuur en hoe kunnen zij het in de lessen gebruiken? Cultuuronderwijs heeft volgens Claus-Bachman - de auteur van het inleidende artikel - in de eerste plaats als doel de creatieve vermogens te stimuleren om zo de mogelijkheden voor het ontwikkelen van een identiteit te verruimen, ofwel: 'the encouragement of individual creative abilities for the own construction of identity, founded in the understanding of mental constructs of identity for the autopoietic system of man' (p.18) En volgens deze opvatting moet dit samengaan met respect voor de identiteit van De Ander en het besef dat verschillende culturele systemen vreedzaam naast elkaar kunnen bestaan. Jeugdcultuur wordt hier dus niet opgevat als een brug naar de high culture, maar als een volwaardig stelsel van culturele en kunstzinnige uitingsvormen dat op zichzelf het bestuderen waard is.

crimineel

Al doet de omvang van de lijst met titels anders vermoeden, 'jeugd' is nog niet zo erg lang een zelfstandig onderzoeksobject van beleidsmakers en wetenschappelijk onderzoekers. Pas in de jaren vijftig werd jeugd een aparte categorie waarop de overheid zich ging richten. Het eerste jeugdbeleid had betrekking op jongeren uit de arbeidersklasse en hun delinquent gedrag. Niet de jeugd in haar totaliteit vormde het onderwerp, maar sommige problematische (en dan vooral mannelijke) subgroepen. De jeugd werd dan ook niet vanuit een positieve invalshoek bekeken, maar juist vanuit het oogpunt van preventie: beleidsmakers zochten een manier om te voorkomen dat jongeren uit de lagere sociale milieus buiten de boot zouden vallen of zelfs crimineel zouden worden. Deze oriëntatie op de zogenaamde probleemgevallen is tot op de dag van vandaag zichtbaar in beleid en studies. In de cultuureducatie, maar meer nog in het sociaal-cultureel werk kiest men vaak deze invalshoek. Culturele projecten zijn dan gericht op het voorkomen van maatschappelijke uitsluiting van bepaalde bevolkingsgroepen. Het project 'Stappen' bijvoorbeeld is een dans-, muziek- en theaterproject dat gericht is op jongeren in de jeugdhulpverlening. En het Haarlemse project: 'Galerietunnel, van koe tot unplugged', kreeg de Hein Roethofprijs voor het beste project op het gebied van criminaliteitspreventie. Een fragment uit de inleiding: 'de strijdkreet werd kunst als wapen tegen criminaliteit: penseel versus pistool, een afgeleide van de uitspraak dat de pen machtiger is dan het zwaard.' Projecten als deze laten zien dat cultuurparticipatie niet altijd als een doel op zich wordt gezien, maar

vaak als een instrument waarmee iets anders bereikt kan worden, de aandacht voor 'sociale cohesie' is daar een actueel voorbeeld van.

ideologie

Het actuele onderzoek maakt nog steeds gebruik van het idioom dat in de jaren zeventig is ontwikkeld. Sinds die tijd richt het onderzoek naar de jeugd zich ook op andere dan criminele uitingsvormen van bepaalde groepen; het wetenschappelijk onderzoek naar stijl en smaak bij het jeugdige deel van de bevolking wordt geïntroduceerd. Het invloedrijke Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) van de Universiteit van Birmingham gebruikte hiervoor, zoals gebruikelijk in die tijd, de marxistische categorieën. De studie naar subculturen werd gecombineerd met Gramsci's theorie van hegemonie om zo het verzet van groepen tegen oudere generaties te verklaren. Het uitgangspunt hierbij was dat de jeugd zich ofwel afzet tegen de dominante cultuur door hun eigen stelsel van betekenissen te geven (een subcultuur), ofwel dat ze zich erbij aansluit. Grote invloed had en heeft de Franse socioloog Bourdieu. In zijn boek *'La distinction'*² werkt hij zijn op marxistische leest geschoeide statutheorie uit. Volgens Bourdieu proberen de verschillende sociale klassen zich van elkaar te onderscheiden door hun verschil in smaak. Het ontkennen van de lagere cultuur is volgens hem een bevestiging van de hogere. Het is de manier van de burgerij haar eigen identiteit te bevestigen, tegelijkertijd bevestigen de arbeiders hun identiteit door middel van hun eigen volkscultuur. De burgerij heeft een verfijnde levensstijl; houdt van klassieke muziek, van opera's, van kunstboeken. Het volk heeft een voorkeur voor voetbal, patat, spek en Brigitte Bardot. (anno 1979) Beide groepen willen niets anders dan dit beeld bevestigen, er prat op gaan, omdat dit een manier is om hun eigen identiteit te versterken. Veel van Bourdieus opvattingen zien we terug bij de Nederlandse wetenschappers als Ganzeboom, Van Wel, Tillekens en De Swaan. Nu gaat het niet meer zozeer om de arbeidersklasse versus de burgerij, maar meer om de jeugd en de volwassen wereld.

tegenstrijdig

'De jeugd van tegenwoordig houdt van luxe. Ze heeft geen manieren, veracht alle gezag, heeft geen respect.' Een ogenschijnlijk actueel citaat, dat zo uit een kamerdebat of een opiniestuk zou kunnen komen. Maar nee, deze uitspraak is circa 2500 jaar oud; het was Socrates die dit bij monde van Plato zei. Jeugd werd al in de oudheid gezien als een bedreiging voor de beschaving. Wat dit betreft is er niets nieuws onder de zon: de angst voor de jeugd als bedreiger van beschaving en de cultuur, is al zo oud als de mensheid zelf. Tegelijkertijd heerst er het besef dat 'de jeugd de toekomst heeft'. Wat jong is, is goed. Er moeten meer jonge mensen in de politiek, dat werkt verfrissend, jonge kunstenaars zijn interessant, want

² Dit boek is in de Engelse vertaling aanwezig in het studiecentrum, maar niet in de literatuurlijst opgenomen. Deze beperkt zich tot meer recente literatuur.

Zicht op... jeugd en cultuur

hip en 'sexy'. Jong zijn wordt de laatste jaren juist geïdealiseerd en geambieerd, vooral door 'ouderen'. In deze ambivalentie beweegt ook het cultuurbeleid zich. Enerzijds wordt veel belang gehecht aan het opvoeden van de jeugd en het onderwijs in de culturele traditie, anderzijds is de jeugd de toekomst en is het interessant te kijken naar hun eigen manier van leven en hun cultuuruitingen omdat die laten zien hoe de huidige jonge generatie de wereld interpreteert. De onbevangenheid van de jeugd en het ogenschijnlijk ontbreken van de band met de culturele traditie, scheidt juist ruimte voor vernieuwing. Kennis van de jeugdculturen betekent inzicht in de belevingswereld van jongeren en daarmee in die van de toekomstige volwassen generatie.

Auteur is werkzaam bij Cultuurnetwerk Nederland.

[Link naar literatuur en websites Zicht op... jeugd en cultuur](#)